21-OKTABR — O‘ZBEK TILI BAYRAMI MUNOSABATI BILAN AVAZ O‘TARNING “TIL” G‘AZALIDA TIL QADRI VA MA’RIFATPARVARLIK G‘OYALARI.

“Ichan-Qal’a” davlat muzey-qo'riqhonasi
katta ilmiy hodimi: ***Israilova Ra’no***

Annotatsiya

Ushbu maqolada 21-oktabr — O‘zbek tili bayrami munosabati bilan Xorazm adabiy muhitining yirik namoyandasi Avaz O‘tarning “Til” g‘azali tahlil qilinadi. Asarda ilgari surilgan tilning inson hayotidagi o‘rni, ilm-ma’rifatga intilish, yosh avlodni bilim olishga undash va tillar orqali xalqlar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlash g‘oyalari ochib beriladi. Shuningdek, o‘zbek tilining milliy o‘zlikni anglash, tarixiy xotirani saqlash va madaniy merosni kelajak avlodga yetkazishdagi ahamiyati yoritiladi. G‘azalning har bir misrasi mazmunan sharhlanib, uning bugungi kundagi ma’naviy-ma’rifiy ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: 21-oktabr, O‘zbek tili bayrami, Avaz O‘tar, “Til” g‘azali, ona tili, milliy qadriyat, ma’rifatparvarlik, til madaniyati, til va tafakkur, milliy o‘zlik, yoshlar tarbiyasi.

Har bir millatning o‘zligini namoyon etuvchi, tarixiy xotirasi va ma’naviy dunyosini aks ettiruvchi bebaho boyligi uning ona tilidir. Til xalqning asrlar davomida shakllangan urf-odatlari, qadriyatlari, adabiyoti, san’ati va tafakkurini o‘zida mujassam etadi. Shu bois ona tilini asrash, uning nufuzini oshirish va kelajak avlodga sof holda yetkazish har bir insonning muhim ma’naviy burchidir. O‘zbek tiliga davlat tili maqomi 1989-yil 21-oktabrda berilgan. Ushbu sana mamlakatimiz tarixida muhim voqea sifatida muhrlanib, har yili O‘zbek tili bayrami sifatida nishonlanadi. Bu kun ona tilimizning qadr-qimmatini anglash, uning boy imkoniyatlarini namoyon etish va til madaniyatini yuksaltirish uchun muhim ma’naviy ahamiyat kasb etadi.

O‘zbek adabiyoti tarixida ona tili, ilm-ma’rifat va xalq ma’naviyati masalalariga alohida e’tibor qaratgan ijodkorlar ko‘p. Shunday ma’rifatparvar shoirlardan biri Avaz O‘tardir. Uning ijodida xalqni ilmli bo‘lishga, zamon bilan hamnafas yashashga va bilim olish orqali taraqqiyotga erishishga da’vat etuvchi g‘oyalar muhim o‘rin tutadi. Shoirning “Til” g‘azali tilning inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatini yorituvchi asarlardan biridir. G‘azalda, bir tomondan, til bilishning inson uchun foydasi ko‘rsatilsa, ikkinchi tomondan, tilning xalqlar o‘rtasidagi muloqot va hamkorlikni rivojlantirishdagi o‘rni ta’kidlanadi. Ushbu asarni O‘zbek tili bayrami munosabati bilan o‘rganish ona tilimizga bo‘lgan hurmatni yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Avaz O‘tar ijodida til va ma’rifat masalasi Avaz O‘tar o‘z davrining ijtimoiy va ma’naviy muammolariga befarq bo‘lmagan ijodkor sifatida xalqni ilm-ma’rifatga chorladi. Shoir nazarida bilimli inson jamiyat rivojiga hissa qo‘shadi, til o‘rgangan kishi esa yangi bilimlar va imkoniyatlar sari yo‘l ochadi. “Til” g‘azalida shoir tilni oddiy aloqa vositasidan kengroq ma’noda talqin qiladi. Til insonlarni bir-biriga bog‘laydi, fikr almashish imkonini beradi va xalqlar o‘rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlaydi. O‘zbek tili bayrami munosabati bilan g‘azalni o‘rganishda yana bir muhim jihatga e’tibor qaratish lozim: boshqa tillarni o‘rganish bilan birga ona tilini qadrlash ham zarur. Inson o‘z ona tilini chuqur bilsa, milliy adabiyotini, tarixini va madaniyatini teran anglaydi. Boshqa tillarni o‘rganish esa uning dunyoqarashini kengaytiradi. Shu jihatdan Avaz O‘tarning ma’rifiy qarashlari bugungi kun bilan hamohangdir.

“Til” g‘azalining har bir misrasi bo‘yicha tahlil

Birinchi bayt

Har tilni biluv emdi bani odama jondur,

Til vositayi robitayi olamiyondur.

Birinchi misra tahlili. Shoir har qanday tilni bilish inson uchun muhim ekanini ta’kidlaydi. “Bani odam” iborasi butun insoniyatni anglatadi. “Jondur” so‘zi esa til bilishning inson hayotidagi katta ahamiyatini obrazli ifodalaydi. Ushbu misra tilning bilim olish, fikr almashish va insonlar bilan munosabat o‘rnatishdagi o‘rnini ochib beradi. Ikkinchi misra tahlili. Shoir tilni dunyo xalqlarini bog‘lovchi vosita sifatida tasvirlaydi.

“Robita” so‘zi aloqa va bog‘lanish ma’nosini anglatadi. Til orqali insonlar bir-birini tushunadi, turli xalqlarning madaniyati bilan tanishadi. Bu fikr o‘zbek tilining ham milliy madaniyatimizni ifodalash va uni boshqalarga tanitishdagi ahamiyatini anglashga undaydi.

Ikkinchi bayt

G‘ayri tilini sa’y qiling bilgani, yoshlar,

Kim ilm-u hunarlar bilonki ondin ayondur.

Birinchi misra tahlili. Shoir yoshlarga bevosita murojaat qilib, ularni boshqa tillarni o‘rganishga chaqiradi. “Sa’y qilmoq” iborasi harakat, intilish va mehnatni anglatadi. Misrada yoshlarning bilim olishga intilishi, o‘z ustida ishlashi va kelajak uchun zarur ko‘nikmalarni egallashi muhimligi ta’kidlanadi.

Ikkinchi misra tahlili. Ushbu misrada til bilishning ilm va hunar egallash bilan aloqasi ko‘rsatilgan. Boshqa tillarni bilish insonning yangi ma’lumotlar bilan tanishishiga va tajriba orttirishiga yordam beradi. Bu fikr bugungi kunda ham dolzarb bo‘lib, yoshlarni ona tilini puxta egallash bilan birga, xorijiy tillarni o‘rganishga ham undaydi.

Uchinchi bayt

Lozim siza har tilni biluv ona tilidek,

Bilmakka oni g‘ayrat eting, foida kondur.

Birinchi misra tahlili. Shoir boshqa tillarni ham chuqur o‘rganishga intilish zarurligini ta’kidlaydi. “Ona tilidek” iborasi tilni puxta egallash g‘oyasini ifodalaydi. Ushbu misrani bugungi kun nuqtayi nazaridan talqin qilganda, o‘zbek tilini mukammal bilish va boshqa tillarni o‘rganish bir-birini to‘ldiruvchi vazifalar ekanini ko‘rish mumkin. Ona tiliga hurmat insonning milliy o‘zligini anglashida muhim o‘rin tutadi. Ikkinchi misra tahlili. Shoir til o‘rganishni “foydali kon”ga qiyoslaydi. Kon qimmatbaho boyliklar manbai bo‘lganidek, til ham bilim, tajriba va yangi imkoniyatlar manbaidir. Bu o‘xshatish orqali tilning inson hayotidagi amaliy va ma’naviy foydasi yoritiladi.

To‘rtinchi bayt

Ilm-u fan uyiga yuboringlar bolangizni,

Onda o‘qug‘onlar bori yaktoyi zamondur.

Birinchi misra tahlili. Shoir ota-onalarni farzandlarini ilm olishga yo‘naltirishga chaqiradi. “Ilm-u fan uyi” iborasi ta’lim maskanlarini anglatadi. Misrada yosh avlodning bilimli bo‘lib voyaga yetishi jamiyat kelajagi bilan bog‘liq ekani ifodalangan. Til bayrami munosabati bilan bu fikrni ona tilida sifatli ta’lim olish, o‘zbek tilidagi ilmiy va badiiy manbalarni o‘rganish zarurati bilan ham bog‘lash mumkin. Ikkinchi misra tahlili. “Yaktoyi zamon” iborasi o‘z davrida ajralib turuvchi, bilimli va yetuk inson ma’nosida talqin qilinadi. Shoir ta’lim olgan kishilar zamon talablariga moslashishi va jamiyat rivojiga hissa qo‘shishini ta’kidlaydi. Bilimli avlod ona tilining rivoji, ilm-fan taraqqiyoti va milliy madaniyatning yuksalishida muhim o‘rin tutadi.

Beshinchi bayt

Zor o‘lmasun onlar dog‘i til bilmay Avazdek,

Til bilmaganidin oni bag‘ri to‘la qondur.

Birinchi misra tahlili. Yakuniy baytda shoir o‘zining shaxsiy kechinmalarini ifodalaydi. U yoshlarning til bilmaslik tufayli o‘zi kabi afsus chekishini istamaydi. Bu misrada shoirning yosh avlodga bo‘lgan ishonchi va ularning kelajagiga daxldorlik hissi namoyon bo‘ladi. Ikkinchi misra tahlili. “Bag‘ri to‘la qon” iborasi chuqur iztirob va armonni anglatuvchi badiiy ifodadir. Shoir til bilmaslikdan tug‘ilgan afsusini ta’sirchan tarzda ifodalab, yoshlarga hayotiy saboq beradi. Ushbu misra o‘z ustida ishlash, bilim olish va imkoniyatlardan unumli foydalanish zarurligini eslatadi. G‘azalning yakuniy bayti o‘quvchini tilning qadriga yetishga, o‘z ona tilini puxta egallashga va yangi bilimlarni o‘rganishga undaydi.

“Til” g‘azali va O‘zbek tili bayramining ma’naviy ahamiyati 21-oktabr — O‘zbek tili bayrami nafaqat tarixiy sanani nishonlash, balki ona tilimizga bo‘lgan mas’uliyatni chuqur his etish kunidir. Bu sana har bir insonni o‘zbek tilining boyligi, jozibasi va ifoda imkoniyatlarini qadrlashga chorlaydi.

Avaz O‘tarning “Til” g‘azali mazmunida tilni o‘rganish va undan foydalanish orqali insonning bilim darajasi hamda dunyoqarashi kengayishi g‘oyasi mavjud. Shu bilan birga, ona tili xalqning tarixiy xotirasi, milliy adabiyoti va madaniy merosini avloddan avlodga yetkazuvchi vositadir.

Bugungi kunda o‘zbek tilining davlat boshqaruvi, ta’lim, ilm-fan, adabiyot, ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalardagi qo‘llanishini kengaytirish muhim vazifalardan hisoblanadi. Tilning rivoji faqat uning rasmiy maqomi bilan emas, balki kundalik hayotda to‘g‘ri, ravon va mazmunli qo‘llanishi bilan ham belgilanadi.

Ona tilida savodli yozish, so‘zlarni o‘rinli qo‘llash, adabiy til me’yorlariga rioya qilish va yosh avlodda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish til ravnaqiga xizmat qiladi. Avaz O‘tarning ma’rifiy da’vati ham insonni bilim olishga va o‘z imkoniyatlarini kengaytirishga undashi bilan ahamiyatlidir.

Ona tilini asrash — milliy qadriyatlarni asrashdir. Til millatning ma’naviy boyligini saqlovchi asosiy omillardan biridir. O‘zbek tilida xalq og‘zaki ijodi, maqollar, hikmatli so‘zlar, dostonlar va mumtoz adabiyot namunalari mujassam. Ularni o‘rganish orqali yoshlar xalqimizning tarixi, dunyoqarashi va ma’naviy qadriyatlari bilan tanishadi.

Xususan, Xorazm adabiy muhiti va Avaz O‘tar ijodi o‘zbek adabiyotining boyligini namoyon etadi. Shoirning “Til” g‘azali orqali yoshlar nafaqat til o‘rganishning foydasini, balki ilmga intilish va ma’rifatli bo‘lishning ahamiyatini ham anglaydi. Ona tilini asrash — uni faqat bayram kunlarida ulug‘lash emas, balki har kuni hurmat qilish, to‘g‘ri so‘zlash, savodli yozish va uning boy imkoniyatlaridan foydalanishdir. Har bir inson o‘z nutqiga e’tiborli bo‘lsa, o‘zbek tilining nufuzi va jozibasi yanada ortadi.

Xulosa qilib aytganda, Avaz O‘tarning “Til” g‘azali tilning inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatini yorituvchi ma’rifiy asardir. Unda yoshlarni bilim olishga, boshqa tillarni o‘rganishga va o‘z imkoniyatlarini kengaytirishga da’vat etuvchi g‘oyalar ilgari surilgan.

21-oktabr — O‘zbek tili bayrami munosabati bilan ushbu g‘azalni o‘rganish ona tiliga hurmat, milliy o‘zlikni anglash va ma’naviy merosni asrash masalalarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Avaz O‘tar g‘azalining bugungi kundagi ahamiyati shundaki, u tilni bilim va taraqqiyot vositasi sifatida qadrlashga undaydi. Shu bilan birga, o‘zbek tilini puxta bilish, uning boy adabiy merosini o‘rganish va kelajak avlodga yetkazish har birimizning vazifamiz ekanini eslatadi. Ona tilimiz — milliy g‘ururimiz, ma’naviy

boyligimiz va tarixiy xotiramizdir. Uni asrash, rivojlantirish va e’zozlash barchamizning sharafli burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Avaz O‘tar. “Til” g‘azali. Shoir asarlari to‘plamlaridagi matn.
2. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Avaz O‘tar haqidagi ma’lumotlar.
3. O‘zbek adabiyoti tarixi bo‘yicha darslik va ilmiy tadqiqotlar.
4. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. Tilga oid tushuncha va iboralar.
5. O‘zbekiston Respublikasining davlat tili haqidagi qonunchilik hujjatlari.